

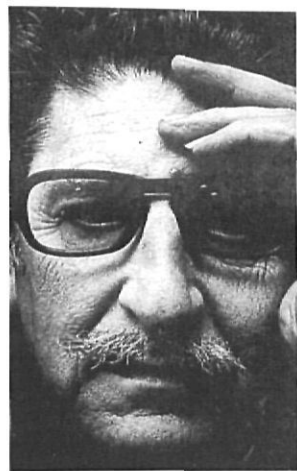
# Crònica

## Santos Torroella, el darrer viatge

El 29 de setembre del 2002 va morir l'intel·lectual portbouenc Rafael Santos Torroella, un dels darrers representants de la generació artística i creadora de la República, la més important i innovadora del segle passat.

En el moment de publicar-se aquesta crònica, les cendres de l'erudit Santos Torroella resten escampades a l'arrecerada i enclotada badia de Portbou, barrejades amb la ginesta i el romaní, a frec del cementiri on descansen les despulles de Walter Benjamin, l'apàtrida i símbol màxim de l'esperança i la tragèdia del segle XX. L'anècdota no és gratuïta: exemplifica la relació d'aquest ciutadà amb la societat i el seu compromís. Santos, nascut el 1914, va ser crític d'art, assagista, poeta, traductor, professor emèrit de la Universitat de Belles Arts de Barcelona, però, sobretot, va ser un viatger permanent. La seva va ser una travessa del desert, feixuga i complexa. Va forjar la seva identitat en l'ambient liberal de la Residencia de Estudiantes, a Madrid, on va freqüentar joves creadors com Dalí o Lorca. Com un Moisès redi-viu, va superar la crueltat extrema del fran-

quisme gràcies al seu esperit lluitador. Tot i ser depurat, a final dels anys quaranta, va vèncer el seu particular exili interior a través de la vinculació al món cultural. Gràcies a la seva amistat amb Salvador Dalí i a l'estudi de la seva obra va adquirir renom internacional, sobretot amb treballs com *La miel es más dulce que la sangre* (1984), on exposa la complexíssima relació entre l'imaginari lorquí, les influències freudianes i la creativitat del pintor. Una de les seves darreres obres va ser «*Los*



Rafael Santos Torroella  
(1914-2002)

*putrefactos*» de Dalí Lorca (1995). Col·laborador habitual de premsa, van destacar els seus articles publicats a l'ABC. Potser l'estudi de l'art en el període d'entreguerres va ser un recurs per

tocar amb les puntes dels dits invisibles, de la imaginació i la ment, l'Edat d'Or estroncada per la bota militar i l'estultícia dels poderosos.

Moisès de Pablo

## Bernat Martorell i els seus coetanis

«Bernat Martorell i la tardor del gòtic català» és el nom que rep l'exposició que es pot veure al Museu d'Art de Girona, fins al 16 de març del 2003. La transcendència de la mostra rau en el fet que s'hi aplega un dels millors reculls de l'obra coneguda i conservada d'aquest gran mestre.

Coincidint amb el 550è aniversari de la mort de Bernat Martorell, l'exposició té l'objectiu de reivindicar la importància que tingué l'obra d'aquest artista, durant el gòtic català. Bernat Martorell és una de les figures més preuades del seu temps i es considera un personatge clau per entendre les característiques pròpies de l'art català del 1400. A Catalunya, com també a la resta d'Europa, durant aquesta època hi hagué un canvi substancial en l'art, amb l'aparició d'unes noves particularitats artístiques i peculiaritats tècniques que culminaren amb el ja conegut gòtic internacional o art cortesà. Aquest estil es basava en la creació d'obres d'una gran sumptuositat i

opulència, fruit dels encàrrecs que feien els estaments eclesiàstic, nobiliari i reial. És precisament en aquest ambient artístic on neix i es desenvolupa la personalitat creativa de Bernat Martorell.

L'artista, tot i que centrà, majoritàriament, la seva producció a Barcelona i Tarragona, deixà a Girona la seva obra més significativa i emblemàtica: el Retaulle de Sant Pere de Púbol. Aquesta peça, conservada al Museu d'Art de Girona i restaurada recentment, és la que actua com a element que vertebrà l'exposició. De fet, aquesta és l'única obra documentada de Bernat Martorell, gràcies a la qual la historiografia ha pogut

identificar la resta de produccions atribuïdes a aquest mestre. Un altre dels trets distintius d'aquesta obra són els vint-i-nou esbossos que es troben al seu anvers, fets pel mateix Bernat Martorell en cartró i guix. Potenciant la significació del retaule, aquest s'exhibeix a l'exposició d'una manera molt especial i que segurament no s'havia fet mai abans: es mostra desmuntat, de manera que s'accedeix per primera vegada a les dues cares d'aquesta obra, i hom pot observar així, més directament, el traç personal de l'artista.

Al mateix temps, a l'exposició hi apareixen altres peces de Bernat Martorell —provinents de diferents institucions catalanes— que ens ajuden a dibuixar la trajectòria i l'evolució que seguí l'artista al llarg de la seva vida. Sota el títol de «Coetanis il·lustres», la mostra també presenta l'obra d'altres artistes gironins, com Joan Antigó, Honorat Borrassà i Francesc Vergós, contemporanis de Martorell i constituents de l'anomenada Escola de Girona.

Sense cap mena de dubte aquesta exposició és una bona oportunitat per conèixer més a bastament la nostra història i per entendre més exhaustivament quins han

estat els precedents del nostre art. L'estil de Bernat Martorell brilla pel seu detallisme, per la seva seguretat en la constitució del dibuix i pel seu peculiar ús del color.

El resultat és una aproximació immediata a la cultura i l'art d'un gòtic llunyà.

Tanmateix, aquesta exposició ens mostra com Bernat Martorell i els seus coetanis ens han deixat un llegat artístic que, tot i remot, també pot trobar alguns referents en l'art dels nostres dies.

Ibet Vila i Tràfach

## Turisme rural i patrimoni a Besalú

El divendres 15 i el dissabte 16 de novembre de 2002 va tenir lloc a Besalú el segon Seminari de Turisme Rural a Catalunya, dedicat en aquesta edició a la museïtzació dels nuclis urbans.

Les entitats organitzadores (la Fundació d'Estudis Superiors d'Olot, l'Institut del Patrimoni Cultural de la Universitat de Girona i l'Ajuntament de Besalú) van voler amb aquesta iniciativa crear un fòrum on professionals de diverses branques poguessin posar en comú, de manera

sintètica i distesa, les seves experiències en el camp de la gestió patrimonial orientada al turisme, amb una especial atenció als temes de patrimoni rural.

El seminari, que tenia una seixantena d'inscrits de procedències diverses, s'estructurava en una sèrie de ponències

## Les plaques de la memòria

El mes d'agost de l'any passat, la revista *Recull* denunciava que havia desaparegut, al carrer Ample de Blanes, la placa col·locada l'any 1989 per assenyalar la casa on va viure Joaquim Ruyra. També a Cadaqués, per no se sap quina raó, ha desaparegut fa temps sense deixar rastre la placa col·locada l'any 1982 a la casa on va néixer Carles Rahola.

A Girona, l'any 1996, en una acció encaminada a fixar la memòria històrica de la ciutat, es van col·locar plaques a les cases nats de Fidel Aguilar, Ferran Agulló, Joan Badia, Aurora Bertrana, Joaquim Botet i Sisó (en un lloc equivocat), Ricard Guinó, Rafael Masó, Miquel de Palol, Lluís Pericot, Joaquim Ruyra, Santiago Sobrequés, Joaquim Vayreda, Jaume Vicens Vives i Narcís Xifra Masmijtjà. Al cap de set anys, les plaques que no han estat ateses particularment per algú veí de l'immoble presenten un aspecte lamentable, perquè cap servei municipal s'ha ocupat mai de mantenir-les netes. La de Narcís Xifra ha desaparegut a causa d'unes obres, la de Botet i Sisó roman en el lloc erroni i encara està per fer la que recordaria el lloc de naixement de Xavier Montsalvatge, mort l'any 2002. Tampoc no s'ha aprofitat el centenari de Camil Geis per honorar-lo amb una placa a la seva casa del Pont Major.

No ens podem pas queixar del desinterès general pel passat si no ens hem esforçat a fer-lo present. Els pobles, com les persones, han de tenir memòria; ho deia Ramon Llull a *Blanquerna*: «Recordar nos convé d'on som venguts». A *Tirant lo Blanc* es pot llegir que «la princesa estigué tres hores sense recordar-se», perquè, en el llenguatge de l'època, perdre el record equivalia a perdre els sentits. També per als pobles la pèrdua de la memòria és semblant al desmai, a l'afluixament de la identitat i de la sensibilitat. Els pobles sense memòria acaben per perdre la història, i oblidar el passat és una mala manera de construir el futur.

Narcís-Jordi Aragó

que es van estendre durant tot el divendres i el matí de dissabte. D'aquestes, es pot dir que les tres primeres revestien un caràcter més general i teòric: Dolors Vidal (Escola Universitària de Turisme, UdG), va incidir en les diferents dimensions que podia prendre el fenomen del turisme rural, Josep Manel Rueda (Museu d'Art de Girona) va resseguir la història de les musealitzacions de patrimoni immoble i va recordar la necessitat de democratit-

zació i de rendibilitat social d'aquests béns, i finalment José Antonio Donaire (UdG) va advertir del perill de banalització de les cultures rurals si són sotmeses a una musealització acrítica i orientada només al benefici turístic. Les altres comunicacions (Javier Díaz, de l'Asociación Cultural Parque del Maestrazgo, de Terol; Martirià Figueras, d'Enginyeria Aspecte; Jordi Padró, de STOA, Propostes culturals i Turístiques, SL; Jaume Sureda i altres,

UIB) van servir per veure diversos casos de tractament del patrimoni orientat al turisme des de diferents òptiques, des de la universitat a l'empresa privada, i posar-les en relació amb les propostes teòriques inicials. Finalment, la taula rodona dedicada a «Besalú, museu obert», va resituar moltes de les problemàtiques plantejades en el marc de la vila que acollia el seminari.

La principal fita d'aquesta reunió fou aconseguir que especialis-

tes tant en patrimoni com en turisme s'asseguessin en una mateixa taula a posar en comú una sèrie de perspectives que, tot i que comunes, com es va demostrar, sovint s'enfoquen exclusivament des d'un o altre camp. En paraules de Gabriel Alcalde, director de l'IPAC, trobades interdisciplinàries d'aquesta mena resulten bàsiques i necessàries per al correcte desenvolupament i ús del patrimoni del nostre país.

Marc Sureda

## De la partitura a l'hipermercat

Discogràficament parlant, semblava que a Girona només servíem per insuflar alè vital al rock, el pop, les havaneres, la sardana o la cançó d'autor, amb camins fressats per il·lustres noms indígenes. En canvi, els intèrprets de música clàssica havien de transitar per viaranyes llunyans, i pitjor ho tenien si volien tirar endavant una carrera de solista. Per sort, el panorama ha canviat prou. Enguany, per exemple i per fer una mica de recompte, Carles Lama i Sofia Cabruja van presentar el seu disc compacte amb obres per a piano a quatre mans de Schubert, Brahms i Debussy. Si el romanticisme va quedar ben atès, la música instrumental del barroc tampoc no es pot queixar, mercès al recent treball del quintet Almodis, integrat en la seva major part per intèrprets de corda gironins. Darrerament, la mezzosoprano Títou Frauca i la pianista Medín Peiron han publicat un nou treball en el qual destaquen, gairebé a tall d'homenatge pòstum, les bellíssimes *Cinco canciones negras* del compositor d'arrels gironines Xavier Montsalvatge. És al forn, si no és que a hores d'ara ja n'ha sortit, el darrer compacte del grup La Cantoria, que recull peces vocals de períodes ben diversos. Sense voluntat de ser exhaustiu, tan sols aquesta mostra és un ventall d'estils i interessos diversos que retrata el digne nivell de la interpretació musical gironina en aquests àmbits.

A la florida de tanta producció, tot sigui dit, hi ha ajudat la simplificació del procés d'edició discogràfica, que permet obtenir bons resultats amb costos assequibles. Així mateix, també ha estat essencial la presència d'estudis de gravació locals tècnicament molt ben equipats. El que sí que resta encara pendent és la distribució d'aquestes produccions. Comparades amb les iniciatives, més o menys reeixides, de les editorials gironines de llibres, que jo sàpiga ningú no ha gosat plantar-se com a editora discogràfica que assegurí uns canals comercials prou eficients per inserir-se amb normalitat dins el mercat. Per això molts dels discos esmentats s'han de confiar d'institucions diverses per sortir al carrer, institucions que no tenen ni canals ni prou interès perquè aquestes produccions es trobin, per exemple, a qualsevol superfície comercial. Es busquen, doncs, empresaris imaginatius.

Josep Pujol i Coll

El pont de Besalú



## Paisatge i urbanisme a Olot

Olot va ser l'escenari, el 27 de setembre del 2002, d'un *Seminari sobre la incorporació del paisatge en els planejaments urbanístics de Catalunya*. L'objectiu dels organitzadors, la Fundació d'Estudis Superiors d'Olot, era difondre i recollir alguns exemples de bones pràctiques en aquest camp.

El seminari va presentar i debatre diferents casos de planejaments municipals de Catalunya que havien analitzat de forma adequada el paisatge i havien elaborat propostes de zonificació i de normatives urbanístiques a partir d'aquesta anàlisi. Amb l'objectiu d'obtenir una mostra representativa de la diversitat paisatgística del país, els casos escollits foren els plans generals d'Olot, Torroella de Montgrí, Lleida i Torrelles de Llobregat; el Pla Especial de Protecció de Gallecs a Mollet; el Pla Especial de Sabadell; les normes subsidiàries de Cassà de la Selva i la modificació del Pla General Metropolità a l'àmbit de la Torre Negra de Sant Cugat del Vallès.

En la ponència inaugural, el catedràtic de Geografia Humana de la UdG, Joan Nogué, va denunciar els greus processos de degradació que sofreix el paisatge català a causa de les polítiques agràries mal dissenyades, les infraestructures viàries "megalòmanes" o els

processos urbanístics expansius i malbaratadors de territori. Segons el catedràtic, la nova Llei d'Urbanisme de Catalunya no encara el tema del paisatge de forma decidida, per la qual cosa va plantejar la necessitat d'elaborar una Llei de Paisatge. Durant el seminari es varen recollir algunes propostes originals, com la creació, a Cassà de la Selva, d'un banc de sòl no urbanitzable per garantir la conservació del paisatge finançat a partir d'ingressos provinents de les llicències urbanístiques. De la resta d'intervencions cal destacar, per exemple, l'experiència del Pla General de Torroella de Montgrí, que aposta per la recuperació de la façana marítima amb la desurbanització del sector de la Pletera, o la del Pla Especial de Gallecs a Mollet del Vallès que, en un context de forta pressió urbanística, intenta conservar i millorar un espai agrícola i forestal.

L'alta participació al seminari —més de setan-

ta persones— i la gran diversitat en la formació professional dels assistents demostren el creixent interès en un tema cabdal per garantir un desenvolupament urbanístic sostenible. La socialització de les diver-

ses experiències mitjançant seminaris com el d'Olot ha de servir per estendre cada cop més la incorporació del paisatge al planejament urbanístic del nostre país.

Moisés Jordi

## Els canvis als Pirineus

Amb aquest títol es va celebrar a Núria, els dies 4 i 5 d'octubre del 2002, el III Col·loqui d'Estudis Transpirinencs, organitzat per la UCET (Unió de Centres d'Estudis Transpirinencs).

Va encetar la primera sessió Jaume Vilarrasa i Batxellí, que va parlar d'«Antics costums dels pastors de Cavallera».

Per la seva part, Pere Jordi Piella i Vilaregut va recordar que fa 75 anys es va inaugurar el ferrocarril internacional Ripoll - Puigcerdà - Ax dels Termes.

Tot seguit un servidor va explicar el fruit de la seva recerca sobre «Els aprofitaments del Freser i afluent entre el 1871 i el 1924».

En la sessió del segon dia David Serrat i Congost va presentar «Canvi climàtic i arqueologia».

Ja en la recta final, Enric Bonada va exposar l'«Anecdolari climàtic de la Vall de Ribes», Tunde Mikes va expli-

car el seu projecte de reconstrucció de famílies de la Vall de Ribes des del 1616 fins al 1766, i Modest Moreno va cloure la sessió del dissabte amb un concert d'orgue amb peces dels organistes germànics.

El diumenge al matí Xavier Gassó va parlar del Museu del Pastor, Miquel Sitjar va dissertar sobre les pintures romàniques de Sant Víctor de Dòrria i Eudald Casadesús va donar la benvinguda a l'exposició *Belles armes*, del Museu Etnogràfic de Ripoll. El col·loqui es va cloure a Sant Joan de les Abadesses amb un animat dinar a l'antiga estació del tren, avui recuperada com a restaurant.

Joan Fort i Olivella